

Hvem skal eje fremtidens jordbrug?

Af Egon Bjørnshave Noe
professor, leder af Center
for Landdistriktsforskning, SDU Esbjerg
og Martin Hvarregaard Thorsøe,
postdoc, Institut for Agroøkologi,
Aarhus Universitet

Landbrugserhvervet befinder sig i en historisk brydningstid. En tredjedel af landbrugsbedrifterne er finansielt stærkt udfordret med høj gæld og lav indtjening. Samtidig er der et stigende pres på behovet for generationsskifter, og det er svært at se, hvordan de største bedrifter kan ejerskiftes som selvejende bedrifter.

En del af forklaringen på krisen er, at egenkapitalen er kraftigt reduceret efter et fald i jordprisen siden finanskrisen i 2009, at markeds- og prisforhold generelt er usikre, og at adgangen til finansiering er blevet vanskeligere.

Det er dog vigtigt at understrege, at der ikke udelukkende er tale om en investerings- eller finansieringskrise, men der er mere grundlæggende tale om en indtjeningskrise. Og afledt af disse forhold også en krise i forhold til at motivere en ny generation af unge mennesker til at ville indtræde i landbrugserhvervet.

Den store fortælling om dansk landbrug bestående af selvejerbønder har sin rod i stavnsbåndets ophør i 1788 og de efterfølgende mange selvejerløb af jorden.

Det er en fortælling, der er stærkt underbygget af den enormt store betydning landbruget har haft for dansk økonomi og ikke mindst for det, der i dag benævnes som landdistrikterne.

Lidt populært kan man sige, at den store fortælling om selvejerbonden slutter med liberalisering af landbrugsloven 1. januar 2015, der åbner op for, at eksterne investorer kan købe landbrugsjord som en konsekvens af den krise, landbruget er i, og for at redde bankerne, der har investeret store beløb i landbrugserhvervet.

Spørgsmålet er derfor nu, hvordan dansk landbrug skal se ud i fremtiden, hvem der skal eje og drive fremtidens landbrug i Danmark, og hvilken betydning disse ændringer kommer til at få?

For at understøtte denne diskussion vil vi præsentere nogle af de scenarier, der er i spil og diskutere, hvilken betydning de har for udviklingen i erhvervet og for "landmandens" nye identitet. Her ser vi særligt konturerne af fire forskellige investeringsrationaler, der peger i retningen af fire ret forskellige udviklingsveje:

Afkast/spekulation

I en tid med negativ rente er der en stigende interesse for større investeringsforeninger og pengetanke for at investere i landbrugsjord, det kan enten være med spekulation for øje i forventning om, at jordpriserne igen vil stige eller som et led i en strategi om sikker værdianbringelse.

Investeringsmarkederne ændrer sig over tid, og hvis denne type investorer kan få et større afkast på andre aktivklasser som eksempelvis obligationer, så vil noget af kapitalen søge derhen, hvor det lønner sig bedst. Der er en stigende interesse fra udenlandske investorer, der dog oftest kræver større sammenhængende områder, men også danske pensionskasser arbejder på modeller for at gå ind i denne type investering. Et eksempel er AP-pension, hvor Dansk Farm Management foranstalter AP pensions ejerskab af jord og driftsbygninger, mens driftslederen selv finansierer driftskapital, maskiner og løsøre.

En anden tilgang til at sikre virksomhedens udvikling er, at familien lader kapitalen blive i virksomheden i form af en fond eller aktieselskab og ansætter en direktør til at forvalte den daglige drift af virksomheden, der i princippet godt kan være et familiemedlem. Ud over at der kan være økonomiske fordele ved denne

model, så betyder det også, at der oftest vil være fokus på den langsigtede drift og forretningsmodel for produktionsapparatet, omvendt så vil rationalet være meget afhængig af familien og dens historie, og dermed også dens evne til at samles om en fælles strategi.

Lokal bæredygtighed

Der er en vifte af initiativer, hvor forbrugere går sammen om at investere i landbrugsjord for at påvirke landbruget i en anden og for dem mere bæredygtig retning. Et eksempel herpå er SamsØkologisk, der tager udgangspunkt i ønsket om at sammenkoble landbrugsaktiviteterne med det lokalsamfund, hvor produktionen finder sted.

Med udgangspunkt i lokalt aktiesalg, via fondens datterselskab, Samsø Økojord A/S, har fonden opkøbt sit første økologiske landbrug på Samsø. Det er lykkedes for fonden Samsø Økojord A/S at sælge aktier for 3 millioner kr., og ca. 50 lokale forbrugere har indgået aftaler med forpagteren om ugentlige køb af grønsager.

Danmarks Nationale Økologiske Jordbrugsfond arbejder med at udbrede modellen fra Samsø Økojord A/S på en national skala. Formålet er at sikre mere økologi, mere biodiversitet, mere naturrigdom, at passe på drikkevandet og at sikre generationsskifter.

Kontrol over kæden

En udvikling, som vi ikke har set så meget i dansk landbrug endnu, er, hvor virksomheder fra nedstrøms i værdikæden går ind og investerer i primærproduktionen. Her handler det især om at beskytte en langsigtet forretningsmodel, der bygger på særlige markedsmæssige kvaliteter. Et eksempel er Rema 1000, der har investeret i Gram slot, samtidig med at man har gjort Gram slots produkter til et unikt brand for Rema 1000.

Der er mange måder, hvorpå vi fremadrettet kan forestille os virksomhedskonstruktioner, der investerer i hele eller dele af værdikæden fra jord til bord.

Implikationerne af nye finansieringsformer

Det kan diskuteres, om den udvikling vi er vidner til er god eller dårlig, men det er indiskutabelt, at der vil ske store forandringer.

For det første udfordrer det nogle af de centrale grundpiller i, hvad det vil sige at være landmand.

Det er vanskeligt at forestille sig eksterne investorer, hvis ikke de kan afskedige virksomhedens ledelse, eksempelvis på grund af manglende performance, uenighed om strategi og vision for produktionen. Det betyder også, at landmanden ikke længere har den samme følelse af kontrol og selvbestemmelse over bedriften, og ikke mindst udfordrer det ideen om, at landmanden bor på sin gård, at ejerboligen er knyttet til bedriften og dermed ideen om, hvad et landbrug har været i de sidste 200 år.

De forskellige rationaler har også vidt forskellige konsekvenser for den måde landbrugsvirksomheden udvikles på, ikke mindst for hvilken tidshorizont investeringerne skal ses i - om fokus er omkostningseffektiv produktion af bulk-varer eller langsigtet udvikling af højværdiprodukter.

I et landdistriktsperspektiv vil de forskellige scenarier også have vidt forskellige konsekvenser, jo mere ejerskabet afkobles det lokale, jo mindre må man forvente at lokale hensyn indgår i de overordnede beslutninger i forhold til jordens udnyttelse.

Det må især forventes at gælde for eksterne investorer med et mere kort spekulativt sigte.

Derfor stiller disse grundlæggende forandringer af et vigtigt erhverv også et spørgsmål til samfundet om, hvilke udviklingsveje der skal understøttes og prioriteres i de rammebetingelser, der stilles op.

Diskussionen er både kompliceret, men også vigtig for at sikre et fornuftigt samspil mellem finansieringsform og en økonomisk, økologisk og socialt bæredygtig udvikling af det danske landbrugserhverv.